

מיידנאק

(Majdanek). מחנה ריכוז של הופן ס"ס (Konzentrationslager der Waffen SS Lublin). המחנה הוקם בפרברי לובלין, ונקרא מיידנאק טטרסקי (Majdanek Tatrski) או מיידנאק. מחנה מיידנאק הוקם על-פי צו של הימלר בעקבות הסכם עם פיקוד הורמכט בדבר מסירת חלק מהשבויים הסובייטיים לידי הס"ס והתוכניות לגירמון המזרח. למפקד הס"ס והמשטרה במחוז לובלין, אודילו גלובוצניק, היה חלק מכריע בהקמת המחנה. עד 1943 כונה המחנה 'מחנה לשבויי מלחמה של הופן ס"ס לובלין' (Kriegsgefangenenlager der Waffen SS LUBLIN). למעשה לא היה המחנה מיועד לאסירים מסוג מיוחד. מתפקידו היה לסלק ולהשמיד את אויבי הרייך השלישי, לסייע בהשמדת היהודים וכן בגירוש וביישוב-מחדש באזור זמושץ'. מחנה מיידנאק השתרע על כ-270 הקטרים של שדה בור סמוך לכביש לובלין-זמושץ-חלם. הוא היה מוקף בגדר תיל כפולה, מחוברת למתח גבוה, ולאורכה 18 מגדלי שמירה בגובה 8.80 מ'. מצויידיים בפנסים ניידים, ו-130 נקודות תאורה. המחנה חולק לחמישה אזורים בעלי ייעוד שונה, ובכללם איזור לנשים ולבני-ערובה. נבנו בהם 22 צריפים לאסירים, בהם שניים למטרות מינהלה וכלכלה. היו במחנה עמודי-תלייה מעץ, תאי גזים בשטח שבין האזורים וקרמטוריום קטן. ליד המחנה הוקמו בתי-מלאכה, מחסנים, מחסני פחם, מכבסות ועוד. בסך-הכול נבנו 227 צריפים, שבעה תאי גזים ובספטמבר 1943 – קרמטוריום גדול ובו חמישה תנורים. החלק המיועד לצוות אנשי הס"ס כלל קסרקטינים, קזינו וצריפי המיפקדה. עד לשחרור המחנה הצליחו להשלים חמישית מתוכנית הבנייה, שכללה מגורים ל-250,000 אסירים, בניית מפעלים, תאי גזים חדשים וכן קרמטוריום בעל הספק רב יותר. במחנה נאסרו בתקופת פעילותו כ-150,000 נפש מ-28 ארצות, בני 54 לאומים. החוקר הפולני טומש קרנץ¹ סקר את מכלול ההערכות שנעשו באשר למניין הקורבנות במיידנאק. על פי האומדן העדכני של קרנץ, כ-60,000 יהודים נספו במיידנאק (24,733 מהם מתו ב-1942 וכ-18,000 ב-3 בנובמבר 1943 במסגרת "מבצע ארנטפסט" הוא חג ה"קציר"). מספר הקורבנות הכולל במיידנאק הוערך על ידי קרנץ בכ-78,000 בני אדם. קרנץ קבע, שעל אף האומדנים המוקדמים בדבר מליון וחצי קורבנות, והאומדן של זילסלב לוקסקייביץ' שמנה 360,000 נספים (מתוכם 200 אלף היו אסירים רשומים) מ-1948, לוקסקייביץ' העריך כי 200 אלף מן הקורבנות היו יהודים ו-100 אלף פולנים. ב-1966 צומצמו ההערכות ל-120,000 יהודים.

¹ קרנץ טומש, פנקסנות של מוות ותמותת אסירים במיידנאק, בתוך: זילברקלנג דוד [עורך], יד ושם קובץ מחקרים, ל"ה 1, יד ושם, ירושלים תשס"ז, ע"מ 71-95.

אסירי מיידנק מתו מהתנאים - רעב, תשישות, מחלות ומכות וכן נספו במיבצעי השמדת המונים (תאי גזים, הוצאות להורג). חלק מסויים מהאסירים נשלח מיד עם בואו למחנה לתאי הגזים. במובן זה פעל המחנה כמרכז השמדה מיידית.

באוקטובר 1941 הגיע המשלוח הראשון של אסירים, ואחר-כך הגיעו אסירים ממחנות שביים סובייטים וממחנות-ריכוז אחרים (זקסנהאוזן, דכאו, אושוויץ, בוכנולד, פלוסנברג [Flossenburg], נוינגמה, גרוס-רוזן, גוזן), פולנים שנתפסו במצוד ואסירים (בינואר 1944 הגיעו כ-10,000 נפש מורשה) יהודים מצ'כוסלובקיה, מגרמניה, מהונגריה, מצרפת, מבלגיה, מיוון, מהולנד ומפולין, תושבי בילורוסיה ואוקראינה, וכן איכרים פולנים שגורשו מאיזור זמושץ'. באפריל 1943 נשלחו למחנה כמה אלפי יהודים מגטו ורשה ואחר-כך מגטו ביאליסטוק. לצד רצח האסירים, בעיקר היהודים, בתאי הגזים (בחד-תחמוצת הפחמן ובציקלון בה), היו בשטח המחנה ובסביבתו רציחות המונים בירי. ב-1941-1942 נרצחו בירי שביים סובייטים חולים, באפריל 1942 – כ-2,800 יהודים, באביב 1942 – כמה אלפים של בני עמים שונים, בקיץ 1943 – 300 קציני הצבא האדום, בנובמבר 1943 – 18,000 יהודים במבצע 'ארנטפסט' [Erntefest, 'חג הקציר']. למחנה מיידנק היו תת-מחנות רבים: בבליז'ינה [Blizyna (מחוז קילץ)], בבודזין [Budzyn (ליד קרסניק)], בלובלין (שני מחנות עבודה), בפולבי [Pulawy], ברדום וכן בורשה (ברח' גנשיה [Gesia]).

מפקדי המחנה היו קרל קוך (ספטמבר 1941 – יולי 1942), מקס קיגל (אוגוסט – אוקטובר 1942), הרמן פלורסטד (עד ספטמבר 1943), מרטין וייס (עד מאי 1944) וארתור ליבהנשל (עד 22 ביולי 1944).

במחנה פעלה בתקופות שונות תנועת התנגדות של האסירים (ובכללה ארגון 'אוזל' [Orzel; נשר]), אורגנו מספר בריחות של יחידים ושל קבוצות. ארגוני-סעד פולניים, כגון הצלב האדום הפולני ו-RGO (המועצה המרכזית לסעד) וכן תנועת ההתנגדות סייעו לאסירים הפולנים. ביולי 1944 חוסל המחנה נוכח המתקפה של הצבא האדום וקרוב לאלף אסירים הוצאו ממנו. מחציתם הגיע למחנה אושוויץ. לפני הנטישה השמיד צוות המחנה מסמכים והעלה באש את המבנים של הקרמטוריום הגדול, אך עקב נסיגתם הנחפזת לא הספיקו הגרמנים להרוס את תאי הגזים ואת רוב הצריפים של האסירים.

ביולי 1944 החלה הוועדה הפולנית-הרוסית המיוחדת לחקר פשעי הנאצים לחקור את הפשעים שנעשו במחנה מיידנק אשר בלובלין, וב-16 בספטמבר 1944 פירסמה במוסקווה דין-וחשבון בפולנית, ברוסית, באנגלית ובצרפתית.

רק מעטים מבין 1,300 חברי צוות המחנה הועמדו לדין אחרי המלחמה. בנובמבר 1944 התקיים בלובלין המשפט נגד שישה אנשי צוות המחנה מיידנק. ארבעה מהם נדונו למוות

ושניים התאבדו בכלא לפני הרשעתם. היה זה המשפט הראשון נגד אנשי הצוות במחנה מיידנק.

בשנים 1946-1948 הועמדו לדין לפני בית המשפט בלובלין 95 אנשי ס"ס ממחנה מיידנק, רובם זקיפים. שבעה נדונו למוות וביניהם מפקדת מחנה הנשים אלזה אריך. השאר נדונו לשנות מאסר ממושכות.

בשנים 1975-1980 התקיים בדיסלדורף (Düsseldorf) שבמערב גרמניה משפט נגד 16 אנשי צוות מחנה מיידנק וביניהם שש נשים. בין הנאשמים הראשיים היו: קצין מיפקדת המחנה אופטשטורמפירר הרמן קקמן, משגיחת מחנה הנשים הרמינה בראונשטיינר, רופא המחנה היינריך שמיט ואשת ס"ס הילדגרד לכרט, שהאסירים כינוה 'בריגידה שופכת הדמים'.

באוקטובר 1944 הוקם בשטח המחנה מוזיאון לאומי השומר על שרידי המחנה, מציג תערוכת קבע, מפעיל ארכיון, מוציא לאור את 'מחברות מיידנק' (Zeszyty Majdanka) ועורך עבודות מחקר על קורות המחנה. ליד המוזיאון פועלת 'החברה לחסות על מיידנק'.